

ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Γεώργιος Κούσουλας
Υπεύθυνος Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης
Β' Διεύθυνση Δ.Ε. Αθήνας
οικ. Βερνάρδου 35 - Βριλήσσια 15235
georkous@sch.gr και **grpere@dide-v-ath.att.sch.gr**
τηλ. 2108035620 2106399597 κιν 6937245017

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ: Καταναλωτισμός, Περιβαλλοντική Εκπαίδευση, Αειφορική Κατανάλωση, Μαζική Κατανάλωση.

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ: Θεωρητικές Εισηγήσεις

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η Περιβαλλοντική Δράση του έτους 2007 για την Εκπαίδευση προς την Αειφόρο Ανάπτυξη (UNESCO–ΥΠΕΠΘ) έχει ως θεματικό περιεχόμενο: «Καταναλωτισμός και Περιβάλλον». Στο πλαίσιο αυτής της Δράσης και των αντιστοίχων προγραμμάτων που σχεδιάζονται και πραγματοποιούνται στις σχολικές μονάδες, είναι πολύ σημαντικό να αναγνωρίσουμε τις προεκτάσεις της καταναλωτικής μας συμπεριφοράς σε ατομικό και κοινωνικό επίπεδο. Ο Καταναλωτισμός, η τάση για απεριόριστη κατανάλωση, είναι συμπεριφορά, στάση και έκφραση ζωής με πολλές σημαντικές διαστάσεις και αντιφάσεις. Διαστάσεις οικονομικές, κοινωνικές, περιβαλλοντικές πολιτισμικές. Κι όμως το αληθινό πρόβλημα δεν είναι η υπερβολή στην κατανάλωση, αλλά ο αυξανόμενος ρυθμός εκείνων που αποκλείονται από την κατανάλωση. Σήμερα στο Δυτικό Κόσμο υπάρχουν νέες ζώνες φτώχειας που προκαλούν ανησυχία. Και σε ένα κόσμο που κυριαρχείται από τον καταναλωτισμό, όποιος αποκλείεται από αυτόν είναι σαν να μην υπάρχει! Είναι λοιπόν εξαιρετικά σημαντικό να μάθει κανείς από πολύ νωρίς να εναρμονίζει τις ανάγκες με τις επιθυμίες του. Να είναι επιλεκτικό άτομο, με κριτική σκέψη απέναντι στις προκλήσεις. Να γνωρίζει τις υποχρεώσεις του και να ασκεί τα δικαιώματά του, ως υπεύθυνος πολίτης και καταναλωτής.

ΣΚΟΠΟΣ

Σκοπός της παρούσας προφορικής εισήγησης είναι:
Να αναδείξει την αναγκαιότητα διαμόρφωσης υπευθύνων πολιτών, με καταναλωτική συνείδηση και συμπεριφορά (αειφορική κατανάλωση), υπό το πρίσμα και την προοπτική της Αειφόρου Ανάπτυξης.
Να υπογραμμίσει την αμφίσημη έννοια του καταναλωτισμού, με τη θετική και αρνητική διάσταση σχετικά με το περιβάλλον, την κοινωνία και την οικονομία.

ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΥΠΟΒΑΘΡΟ

Φιλοσοφία, Βασικές αρχές και χαρακτηριστικά της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης και της μετεξέλιξής της σε Εκπαίδευση για το Περιβάλλον και την Αειφορία (Φλογαίτη 2006).

Οι προβληματισμοί και οι αντιφατικές έννοιες σχετικά με την κατανάλωση και τον καταναλωτισμό. Οι οικονομικές, περιβαλλοντικές κοινωνικές πτυχές της κατανάλωσης και ο ρόλος της τεχνολογίας στις αλληλεξαρτήσεις αυτών.

Η αμφισημία της μαζικής κατανάλωσης: Ορίζει τις όμοιες συμπεριφορές των ανθρώπων, αλλά ταυτόχρονα συμβάλλει στη διαφοροποίηση των ατόμων και στην ανάδειξη των ιδιαιτεροτήτων τους (Lipovetsky 1993).

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

Η αιφόρος κατανάλωση εκτός από ζητήματα ενημέρωσης, ασφάλειας και δικαιωμάτων των πολιτών και τα θέματα της ορθολογικής χρήσης των προϊόντων, θέτει και ζητήματα για το συμβολικό ρόλο της κατανάλωσης και ελέγχει την διαδικασία παραγωγής των καταναλωτικών αναγκών.

Η αιφόρος κατανάλωση ως πλαίσιο αναφοράς ασχολείται με τις ανάγκες που καθορίζουν το σύγχρονο τρόπο ζωής και τους μηχανισμούς που τις δημιουργούν.

Η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση ή αλλιώς Εκπαίδευση για το Περιβάλλον και την Αειφορία αποτελεί κομβικό εργαλείο για την ανάλυση και επεξεργασία ζητημάτων σχετικά με την κατανάλωση. Διαμορφώνει αξίες και στάσεις για ένα βιώσιμο μέλλον της ανθρωπότητας και του πλανήτη. Συμβάλλει αποφασιστικά στη συγκρότηση των νέων ανθρώπων ώστε να τοποθετούνται με κριτική σκέψη, αυτογνωσία, ευαισθησία και σεβασμό απέναντι στο κοινωνικό σύνολο και το περιβάλλον εν γένει (ΥΠ.ΕΠ.Θ 2006).

Επίσης δίνει τη δυνατότητα στους πολίτες να λαμβάνουν αποφάσεις και να εφαρμόζουν αιφορικές πρακτικές, μέσα από την ολιστική - συστημική αντιμετώπιση του κόσμου και την αναζήτηση εναλλακτικών λύσεων (Tilbury, 2005).

Η σύνδεση της κατανάλωσης με την Αειφόρο Ανάπτυξη, εμπεριέχει και περιλαμβάνει τη συνειδητοποίηση και την εξεύρεση λύσεων στα προβλήματα της φτώχειας, της εξασφάλισης τροφής, της δημοκρατίας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Καταναλώνω, άρα υπάρχω. Θα υπάρχει όμως πάντα κάτι για κατανάλωση αν δεν διασφαλιστεί το μέλλον; Είμαστε βέβαιοι ότι η Αειφόρος Ανάπτυξη εξασφαλίζει το μέλλον και την καλή ποιότητα ζωής των ανθρώπων;

Στην κατανάλωση δεν υπάρχουν ούτε καλοί ούτε κακοί. Υπάρχουν οι άνθρωποι που έχουν την αυταπάτη ότι μπορούν να αγοράσουν την ευτυχία και οι άλλοι που προωθούν και υποστηρίζουν αυτή τη θέση εξ επαγγέλματος.

Με τον όρο κατανάλωση εννοούμε τη χρησιμοποίηση των αγαθών και των υπηρεσιών για την ικανοποίηση ανθρωπίνων αναγκών. Η κατανάλωση αγαθών και η χρησιμοποίηση των υπηρεσιών, είναι απαραίτητη για την επιβίωση, την υγεία, την ασφάλεια και την εν γένει καλή ποιότητα ζωής.

Εκτός του βασικού λειτουργικού ρόλου που σχετίζεται με την ανάγκη για τροφή, στέγη, αναψυχή κ.λπ., ο καταναλωτισμός συμμετέχει στη διαδικασία καθορισμού της κοινωνικής ταυτότητας και της κοινωνικής διαφοροποίησης.

Οι υποκειμενικές ανάγκες καθορίζουν την καταναλωτική συμπεριφορά η οποία έχει σχέση με τη φιλοσοφία, τις ηθικές αξίες, την παιδεία και την προσωπικότητα του ατόμου. Ο τρόπος κατανάλωσης καθορίζει και τη στάση μας απέναντι σε ζητήματα, που έχουν σχέση με την υγεία, τη χρήση των φυσικών

πόρων, την κατανάλωση ενέργειας, τη διαχείριση των απορριμμάτων και άλλα κοινωνικά θέματα.

Στο Δυτικό Κόσμο τα έχουμε όλα, είμαστε ελεύθεροι, μπορούμε να προμηθευτούμε το κάθε τι σε οποιαδήποτε στιγμή. Ο άνθρωπος του 21ου αιώνα καταναλώνει σε μια μέρα τόσους φυσικούς πόρους, όσους καταλάωνε ένας άνθρωπος μέσα σε ένα χρόνο, πριν διακόσια χρόνια. Ωστόσο αισθανόμαστε ανασφαλείς και δυστυχισμένοι. Η ευτυχία που μας υπόσχεται η κατανάλωση δεν έρχεται ποτέ.

Αν κάποτε βγούμε απ' αυτό το σύστημα, αυτό θα συμβεί μόνο με μια ριζική πολιτισμική στροφή και πίστη σε αξίες πολύ διαφορετικές απ' αυτές που οδηγούν στην ξέφρενη κατανάλωση.

Δικαιώματα του καταναλωτή

Της προστασίας από τα οικονομικά συμφέροντα.

Της προστασίας της υγείας και της ασφάλειας.

Της πληροφόρησης και της εκπαίδευσης.

Της αντιπροσώπευσης.

Της επανόρθωσης, αποζημίωσης και αποκατάστασης.

Υποχρεώσεις του καταναλωτή

Να ενθαρρύνουν τον υγιή ανταγωνισμό.

Να συνειδητοποιήσουν τη σημασία της βιώσιμης και αειφόρου ανάπτυξης και κατανάλωσης.

Να ενημερώνονται για τους νόμους, τους κανονισμούς και γενικότερα τη λειτουργία της αγοράς. Να αναζητούν τις έγκυρες πληροφορίες.

Να συμμετέχουν σε οργανισμούς προστασίας των καταναλωτών.

Να είναι πάντοτε ενημερωμένοι και να ασκούν τα δικαιώματά τους απέναντι στα δημόσια και στα ιδιωτικά συμφέροντα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- ΥΠ.Ε.Π.Θ. (2006). *Το πλαίσιο αναφοράς της Εκπαίδευσης για την Αειφορία και οι Σχολικές Δραστηριότητες Περιβαλλοντικής Αγωγής και Αγωγής Υγείας - Θεματικό Έτος, Καταναλωτισμός και Περιβάλλον*. ΣΕΠΕΔ, Αθήνα
- Φίλης, Ι. (1994). *Το λυκόφως του ανθρώπινου είδους*, Αθήνα: Εξάντας.
- Φλογαίτη, Ε. (2006). *Εκπαίδευση για το Περιβάλλον και την Αειφορία*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Dumont, R. (1987). *Οργή*. Νέα Σύνορα.
- EEAC (2006). *European Environment and Sustainable Development*, Advisory Councils. About us.
- Hicks, D. and Holden, C. (Edts, 1995). *Visions of the future: Why We Need to Teach for Tomorrow*. Stock-on-Trend: Trenthams Books.
- Lipovetsky, G. (1993). *Η εποχή του κενού*, εκδ Νησίδες.
- Orr, D (1994). *Earth in Mind*. Island Press.
- Tilbury, D. and Cooke, K. (2005). *A national Review of Environmental Education and its Contribution to Sustainability in Australia: Frameworks for Sustainability*. Australian Research Institute in Education for Sustainability, Cambera.